

Bediüzzaman, yeni yeni keşfedilirken

Evet, yanlış okumadınız: Yeni keşif. Yani, Üstad Bediüzzaman'ın hayatî önem kazanan bazı meseleler hakkındaki orijinal görüşlerinden, yaklaşık yüz yıl sonra yeni haberdar olanlar ve bu görüşleri henüz yeni yeni keşfedenler var.

Garip, tuhaf, acı bir durum; ama, yine de sebep olanları tebrik etmek ve “Buna da şükür” demekten başka, ayrıca demek ve ne yapmak lâzım geldiğini, doğrusu bilemez hale geldik.

“Nokta”ya iki noktalık ilâve

Söz konusu bu “yeni keşif”in kaynağı, haftalık Nokta dergisinin son (21-27 Aralık 2006, sayı: 8) sayısı.

Uzun bir kesinti döneminin ardından, yeni bir ekiple yeniden yayın hayatına başlayan Nokta dergisinin bu haftaki kapak konusu “Ermeni meselesi”ne Said Nursî ile Nazım Hikmet’in bakış açısı...

Pekçok noktada fikirleri uyuşmayan bu iki zıt şahsiyetin Ermeniler hakkındaki görüşleri, kapaktan itiraf yüklü şu ifade ile sunulmuş: “Sanıldığı (bildiğimiz) gibi değilmiş: Solun ve İslâmcılığın sembol isimleri, ‘Ermeni meselesi’nde sözlerini söylemişler.”

Derginin muhtevasında ise, Said Nursî ile Nazım Hikmet’in bir dönem “tehcir”e uğrayan Ermeni vatandaşlarımıza dair yazıp söyledikleri değişik çerçevelerle yansıtılıyor.

Yapılan çalışma güzel; kaydedilen gelişme ise, daha da güzel...

Zira, gerek devletimiz ve gerekse halkımız tarafından bilinmesi gereken bir hakikat, burada tarafsız bir nazarla okuyanların dikkatine sunulmuş.

Ancak, hemen bu noktada iki önemli hususu hatırlatma gereğini duymaktayız.

Birincisi: Said Nursî ile Nazım Hikmet’in bu mesele hakkındaki görüşlerini ifade ettikleri tarihler arasındaki uzun zaman farkı.

1877 doğumlu Bediüzzaman, Ermeniler hakkındaki görüşlerini, ilk kez 1910’da kaleme almış olduğu Münazarat isimli eserinde gayet net bir şekilde ortaya koymuş.

1902 doğumlu Nazım Hikmet ise, o tarihte henüz 8 yaşında olup, dergide söz konusu edilen “Akşam gezintisi” başlıklı şiirini 1950’de hapisten çıktıktan sonra yazmıştır. (Ö. Politika, 5 Haziran 2002)

Yani, arada en az 40 yıllık bir zaman farkı var.

İkincisi: Bediüzzaman Said Nursî'nin Ermenilerle ilgili söz ve düşünceleri, sadece Nokta'da, hatta sadece Münazarat isimli eserinde yer aldığı kadarıyla sınırlı değil.

Onun bu mesele hakkındaki görüş ve yaklaşımları, başlı başına bir kitap hacmini dolduracak kadar geniştir. Hatta, henüz gün ışığına çıkmamış bir kısım resmî belgeler de var ki, bunların çoğu hâlen "Devlet Arşivleri"nde muhafaza ediliyor.

Ayrıca, dikkatli okuyucularımız hatırlıyordur. Bundan iki sene kadar evvel, bu konuda hazırladığımız geniş bir dosya çalışmasını yayınladık. İki hafta kadar süren o yazı dizisi, Türk Tarih Kurumundaki akademisyenlerin yanı sıra, Ermeni vatandaşlarımızın da hayli ilgisini çekti.

Komşumuz Ermeniler

Nokta dergisinde de özellikle vurgulandığı gibi, Said Nursî'nin Ermenilerle ilgili olarak üzerinde çokça durulacak, düşünülecek söz ve davranışları var.

Meselâ, bunların bir kısmını şöylece özetlemek mümkün:

* Said Nursî, Ermenileri birlikte geçinmemiz gereken "komşu" bir millet olarak görmüş ve o şekilde kabul edilmelerini istemiş. Münazarat'ta onlardan söz ederken, "Komşuluk, dostluğun komşusudur" demiş ve onları uzaklaştırmak değil, bilâkis onların fen ve san'at yönlerinden istifade edilmesi gerektiğini tavsiye etmiştir.

* Bediüzzaman, Ermenilerin devlette vazife almalarında, resmî hizmette bulunmalarında, hatta vali ve kaymakam olmalarında dinen dahi bir beis görmediğini açık bir dille ifade etmiştir.

* Keza, Ermenileri "zimmî" olarak tanımlanan diğer gayr-i müslimlerden ayırmış, onlara "zimmî-i muâhid", yani "sözleşmeli zimmî" muamelesinin yapılması gerektiğini söylemiştir. Zira onlar, Anadolu'da hem nüfusları milyonları bulan yerleşik bir kavim, hem de dâvasını beynelmilel/uluslararası seviyeye taşımış komşu bir millettir.

* Birinci Dünya Harbinde gönüllü alay kumandanlığı yapan Said Nursî, tarafların birbirini acımasızca katlettiği bir atmosferde bile, Ermenilerin mâsum kesimine dokunmamış, imkânı dahilinde dokundurtmamış ve bilhassa onların kadın ve çocuklarını koruma altında tutarak Rusya'nın himayesindeki ailelerine götürüp teslim etmiştir.

* Bütün bunlar gösteriyor ki, Bediüzzaman Said Nursî, Taşnak ve Hınçak gibi silâhlı örgüt mensubu dışında kalan mâsum Ermenilerin "tehcir" edilmesi, yani yerlerinden yurtlarından alınarak başka diyârlara göç ettirilmesi taraftarı değildir.

Zira bu zâtın bütün yazıp söylediklerinden, Ermenilerin mutlak surette "komşu" olarak kabul edilmesi gerektiği neticesi çıkıyor.

Üstad Bediüzzaman, bu husustaki gerekçesini ise, başta kaderin tecellisi olmak üzere, İslâm dininin ölçülerine, insanlık tarihinin akış seyrine ve bütün bunlardan alınması gereken nice hikmetli derslerin mevcudiyetine getirip dayandırıyor.

Nazım'la işi "dengeleme" çabası

Nokta dergisinde, Said Nursî'nin Ermenilerle ilgili bir asra yaklaşan orijinal görüşleri, Nazım Hikmet'in yarım asrı bulan görüşleriyle bağdaştırılarak, ortada bir "denge" vaziyeti kurulmaya çalışılmış.

Komünist fikirleri sebebiyle hapiste olan Nazım Hikmet, 1950'de Demokrat Partinin iktidara gelmesinin ardından serbest bırakıldı.

Onun hapisten çıktıktan sonra kaleme almış olduğu "Akşam gezintisi" isimli şiirini, hangi yıl yazdığı tam olarak bilinmiyor.

Ayrıca, aynı şiirdeki Ermenilerle ilgili bölümün uzun yıllar sansürlendiği de bir vakıa.

Bu sansür vak'ası, 2002'de Kültür Bakanı İstemihan Talay'ın öncülüğünde ve hatta finansörlüğünde "Nazım Hikmet'in 100. doğum yıldönümü etkinlikleri" esnasında ortaya çıktı.

İşte Nazım'ın adı geçen şiirinden çıkartılarak uzun yıllar sansürlenен bölümден birkaç mısra:

Bu yıl uzunca sürdü pastırma yazı

Dut ağaçları sarardıysa da

İncirler hâlâ yeşil

Mürettip Refik'le sütçü Yorgi'nin

Ortanca kızı çıkmışlar akşam piyasasına

Parmakları birbirine dolanmış

Bakkal Karabet'in ışıkları yanmış

Affetmedi bu Ermeni vatandaş

Kürt dağlarında babasının kesilmesini

Fakat seviyor seni, çünkü sen de affetmedin

Bu karayı sürenleri Türk halkının alınına

Evet, çok kısa mısralarla olsa bile, Nazım Hikmet de Ermeni vatandaşlarımızla ilgili olarak, şüphesiz insanî bir tavır takınıyor.

Ancak, şu da bilinmeli ki, onun söyledikleri ile Said Nursî'nin konuya dair görüş ve yaklaşımları arasında, kıyas kabul etmez derecede büyük bir hacim ve muhteva farklılığı var.

Dosta düşmana insanlık dersi

...O muharebeler (1915, Kafkas Cephesi) esnasında, Ermeni fedaileri bazı yerlerde çoluk çocuğu kesiyorlardı. Buna karşı Ermenilerin çocukları da bazen öldürülüyordu. (Fahrî Alay Kumandanı) Bediüzzaman'ın bulunduğu nahiye binlerle Ermeni çocuğu toplanmıştı. Molla Said askerlere, "Bunlara ilişmeyiniz!" diye emretti. Daha sonra bu Ermeni çoluk çocuğunu serbest bıraktı; onlar da, Rusların içerisindeki ailelerinin yanına döndüler. Bu hareket Ermeniler için büyük bir ibret dersi olup, Müslümanların ahlâkına hayran kalmışlardı.

Bu hadise üzerine, Ruslar bizi istilâ ettiklerinde, fedai komitelerin reisleri Müslüman çoluk çocuğunu kesmek adetini bırakıp, "Madem Molla Said bizim çoluk çocuklarımızı kesmedi, bize teslim etti; biz de bundan sonra Müslümanların çocuklarını kesmeyeceğiz" diye ahdettiler.

Molla Said, bu sûretle o havalideki binlerle mâsumların felâketten kurtulmasını temin etmiş oldu.

Bediüzzaman Said Nursî; Tarihçe-i Hayat, s. 99